

УДК 911.3

**Г.П. Підгрушний, В.П. Нагірна, М.І. Фащевський, Ю.Д. Качаєв,
Н.М. Пашинська, О.О. Денисенко, І.Г. Савчук, Л.Ю. Шабашова,
М.П. Немченко, В.В. Бондар**

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ДОСВІД ОЦІНКИ

**Г.П. Подгрушный, В.П. Нагирная, Н.И. Фащевский, Ю.Д. Качаев, Н.Н. Пашинская, Е.А. Денисенко,
И.Г. Савчук, Л.Ю. Шабашова, М.П. Немченко, В.В. Бондар**

**ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ИНТЕГРАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА ТЕРРИТОРИИ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ И ОПЫТ ОЦЕНКИ**

Институт географии НАН Украины, Киев

В статье рассматриваются подходы к исследованию интегрального потенциала территории и его основных составляющих (человеческого, производственного, финансового, транспортного и земельно-ресурсного потенциалов). На примере районов Киевской области апробирована методика оценки интегрального потенциала территории. Проведена типизация административных районов области на основе особенностей сочетания основных составляющих интегрального потенциала.

Ключевые слова: интегральный потенциал территории; демографический потенциал; трудовые ресурсы; производственный потенциал; транспортный потенциал; потенциал земельных ресурсов.

**H. Pidgrushnyi, V. Nahirna, M. Fashchevskyi, Y. Kachaev, N. Pashynska, O. Denysenko, I. Savchuk,
L. Shabashova, M. Nemchenko, V. Bondar**

**THE HUMAN-GEOGRAPHICAL BASIS OF RESEARCH OF INTEGRAL POTENTIAL OF TERRITORY: THEORETICAL AND
METHODOLOGICAL APPROACHES AND EXPERIENCE OF ASSESSMENT**

Institute of Geography, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

The approaches to research of integral potential of territory and its main components (human, production, financial, transport and land resources potentials) are considered in the paper. The methodology of evaluation of integral potential of territory is tested by the example of administrative districts of Kyiv oblast. The typology of the administrative districts is developed on the basis of combination of main components of the integral potential.

Keywords: integral potential of territory; demographic potential; labour resources potential; production potential; transport potential; land resources potential.

Одним із важливих напрямів економічного піднесення країни, досягнення конкурентних переваг у глобалізованому світі є аціональне й ефективне використання ресурсного потенціалу території. Це та основа, на якій базується господарська діяльність, формується територіальна структура виробництва і розселення населення, відбувається взаємодія природних та суспільних компонентів. За умов обмеженості фінансових засобів, зниження дієвості макроекономічних регуляторів використання внутрішнього потенціалу території стає головним ресурсом розвитку регіонів.

У наукових дослідженнях, пов'язаних з вивченням потенціалу території, використовують терміни «ресурсний потенціал», «виробничий потенціал», «природно-ресурсний потенціал», «потенціал регіонального розвитку», «інтегральний потенціал» та ін. Поняття «потенціал» походить від лат. *potentia* – сила, що в широкому розумінні означає «можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення певної мети, вирішення якого-небудь завдання» [1, с. 576].

За сучасних умов суспільного розвитку, коли

ресурсний, зокрема природний, потенціал не є вирішальним чинником підвищення ефективності економіки, а дедалі більшу роль відіграють людський капітал, фінансові ресурси, можливості сприйняття та генерації інновацій, суспільно-географічне положення території та інші чинники, найбільш прийнятним для визначення потенціалу території є поняття «**інтегральний потенціал**». Воно поєднує всі ресурси території (людські, природні, виробничі, фінансові та ін.) і саму територію з її суспільно-географічним положенням, як поле взаємодії суспільно-природних компонентів.

Отже, в структурі інтегрального потенціалу виділяється низка часткових потенціалів, які пов'язані з наявністю на території певних видів ресурсів та їх груп.

Як показало наше дослідження, далеко не всі складові інтегрального потенціалу однаково впливають на соціально-економічний розвиток регіону. Апробована на прикладі районів Київської області методика оцінки інтегрального потенціалу та його складових показала, що визначальну роль у розвитку території відіграє людський (демографічний, праце-

ресурсний, екістичний), виробничий, фінансовий, транспортний та потенціал земельних ресурсів.

Демографічний потенціал – важлива складова людського потенціалу, що включає всі особливості, властивості та можливості населення, необхідні для відновлення поколінь, тобто чисельності населення з його структурою та якісними характеристиками. Процеси відтворення, що є основою формування демографічного потенціалу, – це перш за все біологічні процеси, що регулюються соціальними нормами, тобто мають соціобіологічний характер.

Формування демографічного потенціалу визначається демографічними процесами: народжуваністю, смертністю та природним приростом або скороченням населення. Рівень народжуваності залежить від статеві-вікової структури населення, а також шлюбно-сімейних процесів. Важливу роль у формуванні демографічного потенціалу відіграють міграції, що можуть порівняно швидко змінити демографічну структуру населення регіону. У нашому дослідженні для аналізу демографічного потенціалу враховано показники, які можна розділити за блоками: демографічні процеси і міграції, демографічна структура та динаміка чисельності населення.

На основі методів обчислення індексів, ранжування та групування за показниками демографічного розвитку у Київській області виділено групи районів з високим, середнім та низьким рівнем демографічного потенціалу. Найбільшим демографічним потенціалом характеризується м. Київ і прилеглі території – Ірпінська міська рада, Києво-Святошинський, Броварський, Бориспільський, Бородянський райони та місто Славутич. Вони мають високий потенціал завдяки міграціям.

Середній рівень демографічного потенціалу притаманний Обухівському, Поліському, Білоцерківському, Фастівському, Васильківському, Вишгородському, Баришівському й Тетіївському районам. Ситуація у міських поселеннях цих районів краща, ніж у сільській місцевості. Виявлено тенденцію до погіршення демографічних показників.

До групи з низьким рівнем демографічного потенціалу належать 13 районів. Це переважно периферійні райони, віддалені від столиці і від залізничних шляхів сполучення. Для них характерні висока частка осіб похилого віку (майже 30%), високі показники смертності населення, депопуляція. Негативні тенденції природного скорочення чисельності населення посилюються його міграційним відтоком.

Отже, встановлено, що концентрація демографічного потенціалу відбувається у м. Київ та районах Київської міської агломерації, районах з високим рівнем транспортної доступності до столиці. Загрозою для нього в периферійних районах, у сільській місцевості є міграції населення (нап-

рям «село-місто»), що призводять до підвищення частки осіб післяпрацездатного віку, зростання демографічного навантаження, звуження бази природного відтворення чисельності населення й депопуляції, втрати демографічного потенціалу.

У структурі людського потенціалу території важливе місце належить **працересурсному потенціалу**. Це зумовлено тим, що працересурсний потенціал є необхідною передумовою розвитку всіх соціально-економічних процесів, інноваційного розвитку господарства, взаємодії з природним середовищем тощо. Він є головною продуктивною силою, оскільки створює і використовує засоби праці, забезпечує виробництво матеріальних і духовних благ, сприятливих екологічних умов проживання людей. Його масштаби як виробника і споживача є спонукальною силою для виробництва певних обсягів товарів і послуг.

Встановлено, що формування працересурсного потенціалу Київської області характеризується динамікою природного приросту населення працездатного віку, набутими знаннями і досвідом, навчанням новим професіям та підвищенням кваліфікації на виробництві. Визначено, що головним чинником кількісного збільшення працересурсного потенціалу є природний, а не механічний приріст, який забезпечує зростання чисельності економічно активного населення. Кількісні значення населення допрацездатного і працездатного віку характеризують нинішні рівні працересурсних потенціалів районів області, а їх динаміка може свідчити про можливі зміни в майбутньому.

За кількісними критеріями працересурсного потенціалу найбільші значення мають Київ, Білоцерківський, Броварський і Києво-Святошинський райони. Найнижчі показники характерні для Тетіївського, Ставищенського і Поліського районів. Така ж загалом диференціація районів простежується для показників підготовки і підвищення кваліфікації робочої сили. Для всіх районів області потреба в працівниках нижча ніж пропозиції, що свідчить про недовикористання працересурсного потенціалу.

Встановлено, що сприятливіші умови формування працересурсного потенціалу у міській і менш сприятливі у сільській місцевості. Існують значні відмінності між попитом і пропозицією робочої сили в районах, про що свідчить навантаження на одне вільне робоче місце, яке найвищим було у Володарському (107 осіб на одне вільне робоче місце), Таращанському (60 осіб) і Тетіївському (52 особи) районах. Звідси випливає важливе завдання для органів влади і місцевого самоврядування щодо невідкладного вирішення зазначеної проблеми.

Екістичний потенціал (поселенський), як один із складників інтегрального потенціалу регіону,

доволі відчутно впливає на його господарський розвиток. Під поняттям “екістичний потенціал” ми розуміємо масштаби розвитку та особливості системи розселення того чи іншого регіону, беручи до уваги також і наявні потенційні можливості (передумови), які здатні у перспективі забезпечити її розвиток.

Для визначення кількісної оцінки рівня потенційного розвитку поселенської мережі кожного з адміністративних районів Київської області нами було використано ряд показників, зокрема: кількість міст, у тому числі обласного і районного підпорядкування, селищ міського типу із людністю від 10 до 12 тис. осіб та понад 12 тис. осіб, великих сільських населених пунктів із чисельністю населення від 3 до 5 тис. осіб та понад 5 тис. осіб; середня людність сільських поселень, рівень урбанізації (відсоток міського населення), щільність населення у розрахунку на 1 км².

Надалі за допомогою індексного методу було здійснено нормування або стандартизацію статистичних значень вищеназаних показників для кожного адміністративного району. Як результат, отримано відповідні індекси, середні арифметичні значення яких й визначатимуть кількісну оцінку рівня розвитку поселенської мережі кожного з адміністративних районів.

Так, дуже високий ($I = 1,00$) і високий ($I = 0,53 - 0,58$) рівні потенційного розвитку поселенської мережі характерні здебільшого для населених пунктів деяких адміністративних районів передмістя столиці, а саме: Києво-Святошинського, Бориспільського, Бородянського й Броварського. У межах цієї території, площа якої становить лише 4,2 тис. км², розміщується 1/3 міських та 15,6% сільських населених пунктів Київщини, де станом на 1 січня 2010 р. проживало 588,4 тис. осіб, або 34,2% населення регіону загалом. Переважна їх більшість відзначається зручним транспортно-географічним положенням стосовно м. Києва, вони у господарському відношенні виконують, як правило, промислові (Бровари, Буча, Вишневе), промислово-транспортні (Бориспіль), рекреаційно-промислові (Боярка, Ірпінь, смт Ворзель), аграрно-промислові (смт Бородянка), науково-освітні (Бровари, Ірпінь, смт Коцюбинське, с. Княжичі), науково-дослідні (смт Немішаєве, Чабани, села Новосілки, Чубинське) функції.

Середній рівень ($I = 0,40 - 0,46$) потенційного розвитку поселенської мережі мають також населені пункти деяких інших адміністративних районів приміської зони Києва – Васильківський, Вишгородський та Обухівський. На території окремих міських поселень зосереджено промислові підприємства, які обслуговують та доповнюють господарський комплекс столиці, зокрема, Київська ГЕС (Вишгород), Київський картонно-паперовий комбінат (Обухів), Трипільська ТЕС (Українка).

Для населених пунктів Баришівського, Білоцерківського, Богуславського, Володарського, Згурівського, Кагарлицького, Макарівського, Миронівського, Переяслав-Хмельницького, Сквирського, Ставищенського, Таращанського, Тетіївського, Фастівського і Яготинського адміністративних районів, які в межах області займають периферійне положення, притаманний низький рівень ($I = 0,30 - 0,39$) розвитку їх поселенської мережі. Міські поселення тут у переважній більшості представлені малими містами із людністю до 20 тис. осіб (Березань, Миронівка, Сквир, Тараща, Тетіїв та ін.). Вони у господарському відношенні відзначаються аграрно-промисловим напрямком спеціалізації на основі досить потужної бази місцевої сировини сільськогосподарського виробництва.

Дуже низький рівень ($I = 0,13 - 0,19$) розвитку поселенської мережі в межах Київської області характерний для Іванківського та Поліського адміністративних районів, населені пункти яких знаходяться у зоні підвищеного рівня радіаційного забруднення. При цьому міське населення тут сконцентровано в адміністративних центрах – відповідно смт Іванків (10,6 тис. осіб) та Красятичі (0,7), оскільки міста Прип’ять і Чорнобиль офіційно не мають постійного населення.

Отже, екістичний потенціал Київщини у розрізі її адміністративних районів має свої територіальні особливості, які у просторовому відношенні чітко вписуються в концепцію “центр-периферія”.

Виробничий потенціал – це обсяг продукції, виготовленої за повного використання наявних ресурсів. Для їх господарського освоєння необхідно залучити певні кошти (*фінансовий потенціал*) та використати існуючі знання про відповідну територію (*інформаційний потенціал*) для створення певних виробничих потужностей (*виробничий потенціал*).

Спираючись на наведене вище розуміння виробничого, інформаційного і фінансового потенціалів та виходячи з реальних показників державної статистики, було розроблено відповідну методику їх вивчення. Зміст її положень та алгоритм розрахунків викладено у [2]. Тому акцентуємо увагу на головних результатах дослідження. Нами було виділено просторові структури кожного з цих видів інтегрального потенціалу по регіонах Київської області. Встановлено, що для кожного з них є два потужні ядра – міста Київ і Біла Церква, між якими розміщена перехідна зона з середніми значеннями показників, найвіддаленіші від них райони області віднесено до периферії. Тим самим сучасна організація у просторі виробничого, інформаційного і фінансового потенціалів відповідає другій теоретичній моделі розміщення господарства Й. фон Тюннена. Тому є всі підстави поглибити вивчення внутрішніх відмінностей у

розміщенні кожного з цих потенціалів з метою кращого розуміння сучасних господарських процесів у Київській області.

Проаналізовані вище теоретико-методичні підходи до вивчення виробничого, інформаційного і фінансового потенціалів дають підстави стверджувати, що вони значною мірою взаємопов'язані, що зумовлено їх залежністю від господарської діяльності людини.

Потенціал земельних ресурсів — це особливо цінний ресурс для створення економічного потенціалу території. Завдяки використанню землі формується близько 95% обсягу продовольчого фонду Київської області та 70% товарів народного споживання [3]. У структурі земельних ресурсів переважають сільськогосподарські угіддя (59,3%), де основне місце займає рілля (81,5%). На забудовані землі припадає 4,4% території.

Високий рівень господарського використання території у поєднанні з надмірною розораністю сільськогосподарських угідь призводять до зниження природного потенціалу земельних ресурсів, деградації ґрунтового покриву, зниження економічної ефективності сільського господарства. Характерними для Київської області є висока землеємність сільського господарства, надто великі площі займають землі виробничого призначення, які часто використовуються неефективно, особливо для потреб промисловості, транспорту, енергетики. Значні території зайняті відходами виробництва, сміттєзвалищами.

В основу визначення потенціалу земельних ресурсів покладено природну родючість ґрунтів (за балами бонітету), вміст гумусу в орному шарі ґрунту, враховуються також види сільськогосподарських угідь, ступінь забрудненості земель тощо. Грошова нормативна оцінка землі (зі щорічною індексацією кадастрових оцінок), проведена Держкомземом на основі цих показників, характеризує природний потенціал земельних ресурсів Київської області. Він в цілому є високим (12,1 тис. грн/га при середньому в Україні 14,3 тис. грн/га, 2010 р.), з істотними порайонними відмінностями. Внаслідок дослідження виділено 3 типи адміністративно-територіальних районів: 1) з високим потенціалом земельних ресурсів (понад 13 тис. грн/га) — Києво-Святошинський, Васильківський, Сквирський, Білоцерківський, Рокитнянський, Кагарлицький, Миронівський, Володарський, Тетіївський, Ставищенський і Таращанський; 2) з середнім потенціалом земельних ресурсів (13 – 10 тис. грн/га) — Фастівський, Богуславський, Обухівський, Бориспільський, Баришівський, Згурівський, Яготинський, Переяслав-Хмельницький; 3) з низьким потенціалом земельних ресурсів (менше 10 тис. грн/га) — Макаріївський, Бородянський, Вишгородський, Броварський, Поліський, Іванківський райони.

Земельні ресурси м. Київ розглядаються як просторовий базис життєдіяльності людини на відміну від сільських адміністративних районів, в яких земля — це засіб сільськогосподарського виробництва. Нормативна ціна землі у м. Київ визначається на основі середньої базової ціни по місту з урахуванням зонального, локального та функціонального коефіцієнтів, вона становить 4 млн 640 тис. грн/га (2010 р.).

Комерційна (ринкова) ціна землі у Київській області формується не з позицій її природного потенціалу, а залежно від попиту, що визначається місцезположенням району по відношенню до столиці. У приміських районах (Києво-Святошинський, Обухівський, Вишгородський, Бориспільський, Броварський) комерційна ціна землі у десятки, а то й сотні разів перевищує її нормативну грошову вартість.

На основі аналізу природного потенціалу земельних ресурсів, їх екологічного стану, особливостей місцезростання території, а також враховуючи попит на землю міста Київ за умов ринку, визначено основні напрями використання земельних ресурсів області:

- 1) сільськогосподарський;
- 2) як територіальний ресурс для розселення населення, вдосконалення системи розселення Київської міської агломерації;
- 3) створення соціально-економічного потенціалу в приміських та периферійних районах, комерційного використання ділянок;
- 4) вдосконалення транспортної інфраструктури;
- 5) для дачної та котеджної забудови;
- 6) як території рекреаційного та оздоровчого призначення;
- 7) для розширення природно-заповідного фонду, здійснення заходів з консервації та охорони земель.

Транспортно-географічне положення регіону, рівень розвитку його транспортної системи формують **транспортний потенціал** — потенційні можливості наявних та додатково створюваних об'єктів і засобів транспортної інфраструктури забезпечувати безперебійне та безпечне надання усіх видів транспортних послуг споживачам. Основними чинниками формування транспортного потенціалу території є: особливості транспортно-географічного положення регіону, рівень розвитку транспортної системи та окремих видів транспорту, забезпеченість транспортними засобами і якісними шляхами сполучення, їх пропускна спроможність, застосування новітніх засобів і технологій перевезень, надання технічного сервісу, використання логістики, організація та управління перевезеннями.

У Київській області склалися сприятливі

передумови, що визначають рівень розвитку транспортної системи, особливості її галузевої й територіальної структури. Столичність регіону, наявність найбільшого транспортного вузла України (м. Київ), інтенсивні вантажо- і пасажиропотоки, спрямовані до нього, зумовили радіальну конфігурацію шляхів сполучення та високу щільність транспортної мережі у приміських районах. Високий виробничий потенціал регіону, особливості спеціалізації й територіальної організації виробництва – важливі передумови розвитку щільної мережі автомобільних доріг з твердим покриттям місцевого значення. Вигідне ЕГП області по відношенню до інших регіонів спричинило проходження її територією залізничних та автомобільних доріг високої провідної і пропускної здатності національного та міжнародного значення, у тому числі ділянок міжнародних транспортних коридорів. Транспортний сектор – один із провідних видів економічної діяльності регіону. Його частка у формуванні ВДВ області – 9,6%, у загальній структурі ринку послуг частка транспорту становить 46,6%.

Оцінку транспортного потенціалу області проведено за трьома групами показників, серед них – індикатори, що характеризують рівень розвитку транспортної мережі (довжина і щільність мережі шляхів сполучення у регіоні, їх пропускна і провідна спроможність, ступінь використання); особливості розвитку і зосередження транспортних об'єктів – автовокзалів, автостанцій, залізничних станцій, річкових портів, аеропортів, пасажирських і вантажних терміналів, транспортно-логістичних (розподільчих) центрів, їх пропускна спроможність та значення у транспортній системі; розвиток транспортних пунктів і вузлів, їх транспортна доступність.

До групи районів з високим показником транспортного потенціалу (індекс транспортного потенціалу понад 1,2) належать переважно приміські (Кієво-Святошинський, Броварський, Бориспільський, Обухівський) та інші райони з високим розвитком окремих видів транспорту (Фастівський, Миронівський, Білоцерківський). Вони характеризуються високою щільністю транспортної мережі значної пропускної спроможності, наявністю потужних залізничних станцій, автовокзалів, аеропортів міжнародного та національного значення, зосередженням транспортних вузлів. До групи районів з показником вище середнього ($I=0,9-1,2$) віднесено ті, територією яких проходять автомагістралі або залізниці міжнародного та національного значення (Баришівський, Бородянський, Васильківський, Кагарлицький, Рокитнянський). У групу з середнім значенням ($I=0,7-0,9$, Сквирський, Тетіївський, Яготинський) та нижче середнього значення ($I=0,5-0,7$,

Богуславський, Володарський, Згурівський, Макаріївський, Переяслав-Хмельницький, Таращанський, Ставищенський) об'єднано переважно райони, розташовані на периферії Київської області. Низьким транспортним потенціалом ($I<0,5$) відзначаються північні райони з невисоким рівнем економічного розвитку, низькою щільністю населення й транспортної мережі (Поліський, Іванківський, Вишгородський).

Поєднаний аналіз показників, що характеризують окремі складові **інтегрального потенціалу**, дає можливість визначити його масштаби та особливості. Для цього передусім було здійснено нормування рядів узагальнених показників, що характеризують окремі складові інтегрального потенціалу районів Київської області. Сума унормованих показників характеризує величину інтегрального потенціалу кожного з районів. На основі кластерного аналізу (метод дерева поєднань) цих показників було здійснено їх типізацію за особливостями поєднання основних складових інтегрального потенціалу (рис. 1).

Аналіз отриманих результатів дає змогу зробити такі **висновки**:

1. У межах Київської області спостерігається різка диференціація величини інтегрального потенціалу окремих районів і територій міських рад. Найвищий індексний показник інтегрального потенціалу (м. Київ) перевищує найменший (Згурівський район) більше ніж на порядок.

2. Виділяється декілька типів та підтипів районів, що характеризуються специфічним поєднанням складових інтегрального потенціалу, окремі з яких є домінуючими і визначають його масштаби.

3. Дуже високий інтегральний потенціал м. Київ створює синергетичні ефекти, що зумовлюють значний потенціал навколишніх районів. Передусім це пов'язано з процесами агломерування у виробничій сфері, зростанням вартості земельних ресурсів у приміській зоні тощо. Спостерігається чітка тенденція зниження інтегрального потенціалу території у міру віддалення від Києва.

Отже, інтегральний потенціал території визначається наявністю в її межах великих міст – центрів соціально-економічної активності. Саме тут зосереджуються основні ринки товарів та послуг, відбувається нарощування національного багатства держави, розвиток інвестиційної та інноваційної діяльності, структурні трансформації в економіці та ін.

Все це зумовлює необхідність глибокого вивчення інтегрального потенціалу окремих міст – центрів соціально-економічної активності. Ці дослідження є темою окремої публікації.

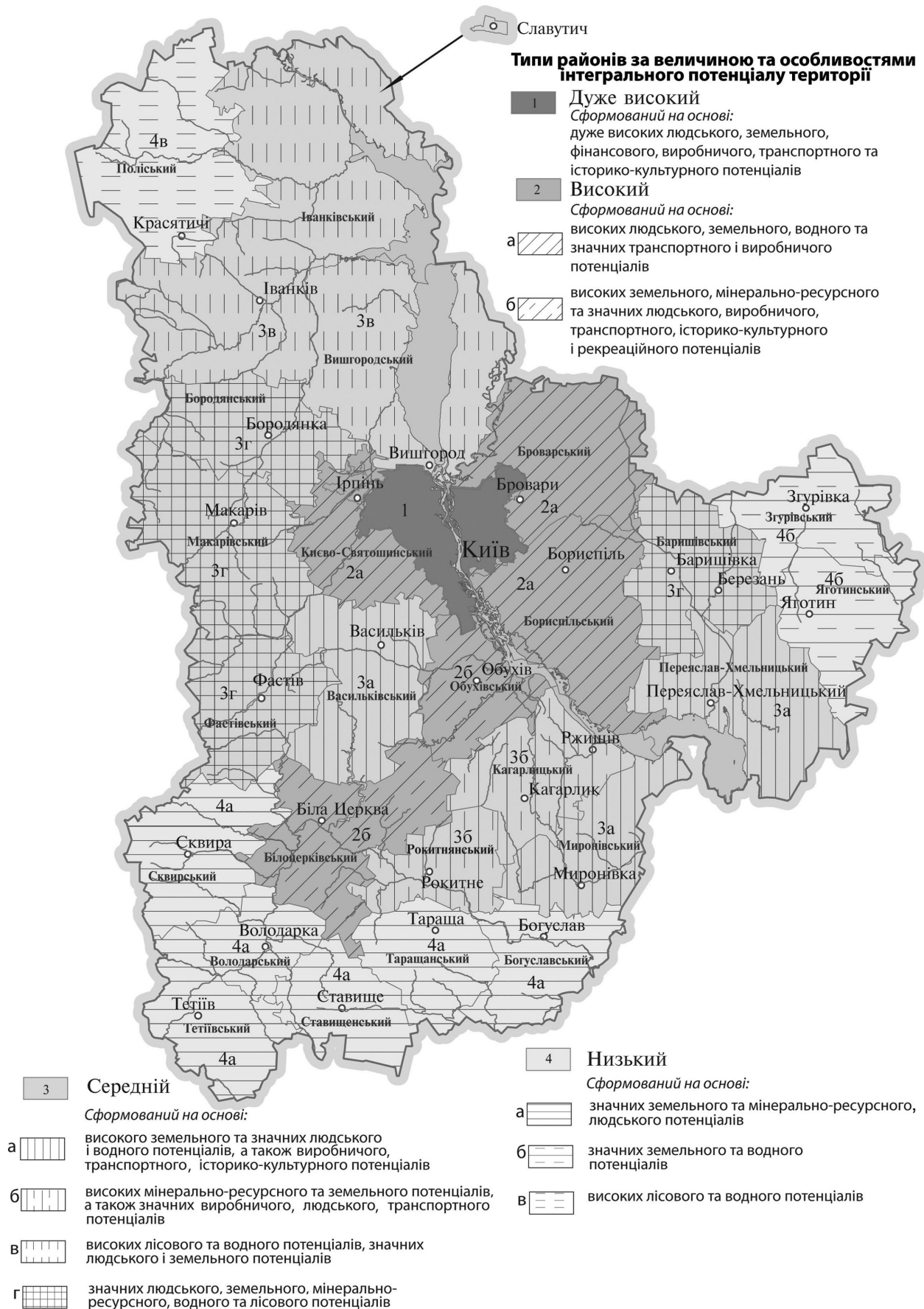

Рисунок 1. Типи районів Київської області за величиною та особливостями інтегрального потенціалу території

1. Сучасний тлумачний словник української мови. — Харків: ВД „Школа”, 2006. — 832 с.
2. Савчук І.Г. Методичні підходи та принципи дослідження виробничого, інформаційного і фінансового потенціалів регіону України // Укр. геогр. журн. — 2011. — № 2. — С. 33–40.
3. Гуторов О.І. Оцінка земельних ресурсів та ефективності інвестицій. — К., 2008. — 369 с.
4. Підгрушній Г.П. Дослідження потенціалу розвитку регіонів для потреб формування регіональної політики України // Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми: Тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конференції. — Львів, 1998. — Ч. I. — С.169-171.

Інститут географії НАН України, Київ

Отримано 27.07.2011

УДК 911.3

М. Г. Никитина

«НОВЫЙ РЕГИОНАЛИЗМ» И ПРЕОДОЛЕНИЕ ПЕРИФЕРИЙНОСТИ

М.Г. Нікітіна

«НОВИЙ РЕГІОНАЛІЗМ» І ПОДОЛАННЯ ПЕРИФЕРІЙНОСТІ

Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського, Сімферополь

Розглянуто регіональні проблеми соціально-економічного розвитку в контексті сучасних світових тенденцій, зокрема інтеграції та глобалізації, показано відмінності між «старим» та «новим» регіоналізмом. Однією з ознак останнього є пошук оптимальних шляхів включення країн-учасниць у загальносвітові процеси, перехід співробітництва з міждержавного на наддержавний рівень, формування наддержавних регіональних утворень — субрегіонів. Розглянуті сучасні форми субрегіонального співробітництва, особливості Центру та Периферії світової системи, місце України в цих процесах.

Ключові слова: інтеграція; глобалізація; регіоналізація; субрегіони; регіональний розвиток; периферійність.

M. Nikitina

«NEW REGIONALISM» AND OVERCOMING OF PERIPHERALITY

Taurida V.I. Vernadskyi National University, Simferopol

The regional problems of socio-economic development in the context of the modern world tendencies, particularly integration and globalization, are considered; the differences between “old” and “new” regionalism are shown. One of the features of “new regionalism” is searching optimal ways of the countries integration into worldwide processes, transition from inter-country cooperation into suprastate level — the level of suprastate regional formations (subregions). The modern forms of subregional cooperation, peculiarities of the Center and the Periphery of the world system and the place of Ukraine in these processes are considered.

Keywords: integration; globalization; regionalization; subregions; regional development; peripherality.

Современный мир в условиях нарастания процессов взаимовлияния и взаимозависимости государств все более четко демонстрирует сложности и противоречия своего развития. Это, прежде всего, — усиление социально-экономического неравенства стран; кризисные явления в экономическом развитии; проблемы технологического изматывания; рост сепаратизма и национализма.

Такое изобилие проблем в контексте глобализации значительно ограничивает возможности одного государства противостоять внешним вызовам и внутренним угрозам, а обострение конкуренции на мировом рынке, ограниченность природно-ресурсного и интеллектуального потенциала подталкивают государства к объединению своих усилий с целью совместного отстаивания национальных экономических интересов.

Для обоснования процесса регионализации мирового хозяйства выдвинуто немало теоретико-

методологических концепций, среди которых — разработки ведущих современных специалистов, таких как В. Дергачев, Д. Лукьяненко, Ю. Макогон, К. Мурадов, А. Румянцев, В. Рыбалкин, А. Филиппенко, Б. Хейфец, Ю. Шишков и др. Однако, с нашей точки зрения, особый интерес представляет подход, позволяющий рассматривать региональные проблемы социально-экономического развития в контексте мировых тенденций и закономерностей.

В связи с этим, целью данной работы является выявление роли регионализации в преодолении периферийности.

По мнению украинского академика Ю. Пахомова, регионализация — это попытка защититься от разрушительных последствий глобализации, основным толчком к которой послужили мировые финансовые кризисы 1998 и 2008 годов. Ведь формирование регионов дает им возможность «закрыться» и оставаться автаркичными в слу-